

STANKA BONOWA DOJCZYNOWA
Uniwersytet im. św. św. Cyryla i Metodego
Wielkie Tyrnowo

Błędy w użyciu przyimków polskich

Polonistyka na Uniwersytecie w Wielkim Tyrnowie ma już swoją dwudziestoletnią historię. Można powiedzieć, że jest to w pewnym sensie polonistyka młoda, ale z innego punktu widzenia taki dystans czasowy jest wystarczająco długi, aby pozwolił na podsumowanie osiągnięć i błędów. Lista osiągnięć jest naprawdę spora, jednak sporządzanie takiej listy nie jest celem niniejszego opracowania.

W niniejszym tekście zajmiemy się sytuacją dydaktyczną i poddamy analizie określoną grupę błędów gramatycznych. Zainteresowanie tą tematyką spowodowane jest faktem, że miniony czas pozwolił również na zgromadzenie dużego korpusu błędów popełnianych przez studentów, na podstawie czego wyodrębniono najczęstsze trudności, które napotykają studenci podczas uczenia się języka polskiego. Omówione zostaną tu wyłącznie trudności związane z opanowaniem właściwego stosowania przyimków polskich oraz najczęstsze błędy popełniane przez tyrnowskich (bułgarskich) studentów przy użyciu tych przyimków.

Błędy w użyciu przyimków tradycyjnie klasyfikuje się jako błędy gramatyczne (Cegiela, Markowski 1982; Markowski 1999). Niektóre z błędów gramatycznych popełniane są także przez rodzimych użytkowników języka polskiego, inne natomiast występują jedynie przy posługiwaniu się językiem polskim jako obcym. W wypadku Bułgarów polonistów na problemy w opanowaniu języka nakładają się również znaczne różnice gramatyczne między językiem polskim a bułgarskim. Obydwa języki mają wspólną genezę, ale aktualnie ich systemy różnią się między sobą w znacznym stopniu. Podstawową cechą języka bułgarskiego jest jego analityczność, a dla bułgarskich

studentów polonistyki język polski jest najczęściej pierwszym nauczonym językiem przypadkowym, co dodatkowo utrudnia opanowanie właściwego użycia przyimków, zwłaszcza w zakresie rekcji. Jednemu przyimkowi polskiemu często odpowiadają dwa lub więcej przyimki w języku bułgarskim w zależności od kontekstu. Bułgarskie odpowiedniki najczęściej używanych polskich przyimków przedstawiają się w sposób następujący:

Tabela odpowiedników przyimkowych

bez, beze	Без
dla	За
do	До
k, ku	към
między	между
na	на (na + miejscownik: <i>na stole leży zeszyt</i>) в (na + miejscownik: <i>byłam na Węgrzech</i>) на (na + biernik: <i>idę na mecz</i>)
nad, nade	над (nad + narzędnik: <i>nad biurkiem wiszą półki</i>) на (nad + biernik: <i>jadę nad morze</i>)
o	за (o + miejscownik: <i>mówimy o nim</i>) на (o + biernik: <i>oparł się o ścianę</i>)
od, ode	от
po	след (po + miejscownik: <i>po pracy idziemy na spacer</i>) на (po + miejscownik: <i>wdowa po pastora</i>) от (po + miejscownik: <i>puszka po kanwie</i>) по, из (po + miejscownik: <i>po ulicach miasta</i>) на (po + biernik: <i>idę po zakupy</i>)
pod, pode	под
poza	извън
przed	пред
przez	през (przez + biernik: <i>idę przez łakę</i>) от (przez + biernik: <i>napisany przez autora</i>)
przy	при (przy + miejscownik: <i>przy użyciu siłomierza</i>), на (przy + miejscownik: <i>przy ulicy</i>)
w, we	в
za	зад
znad	иззад

Przy analizie prac (pisemnych i ustnych) studentów wyodrębniono cztery podstawowe grupy błędów w użyciu przyimków.

- 1) Nieprawidłowy wybór przyimka:
**pasta dla zębów*
pasta do zębów
- 2) Prawidłowy wybór, ale nieprawidłowa rekcja przymiotnika:
**jadę nad morzem*
jadę nad morze
- 3) Niepoprawne użycie przyimka w wyrażeniach, w których według normy językowej przyimek nie występuje:
**jadę z tramwajem*
jadę tramwajem

lub odwrotnie – nie używa się przyimka w wyrażeniach normatywnie przyimkowych:

- *idę do kina siostrą* (rzadko występujący błąd)
idę do kina z siostrą
- 4) Błędy ortograficzne:
**na przęcin*
naprzęcin

Nieprawidłowy wybór przyimka

Błędy tego typu dotyczą wyrażen przyimkowych, w których końcówka przypadkowa jest poprawna, natomiast przyimek jest niewłaściwie zastosowany. Najczęstsze dylematy studentów – i stąd największa liczba błędów w tej dziedzinie – to niepoprawne zamienne stosowanie następujących par przyimków:

- w / do
**nsiadam w tramwaj*
nsiadam do tramwaju
- na / do
**proszek na pranie*
proszek do prania
- dla / do
**szampon dla włosów*
szampon do włosów
- od (z) / po
**puszka od / z kawy*
puszka po kawie
- w / na

**w dobie*
na dobę
 od / z
 **mam od niego dziecko*
mam z nim dziecko

Przyimek w zamiast do

Przyimek *do* łączy się z dopełniaczem i wyraża ruch w kierunku jakiegoś miejsca, w tym ruch zmierzający do wnętrza czegoś, np. *wsiąść do samochodu, do tramwaju*. W wyrażeniach przyimkowych tego typu studenci często stosują przyimek *w* zamiast *do*: **wsiadam w tramwaj* / **wsiadam w tramwaju*. Są to z jednej strony wpływy interferencyjne (por. w języku bułgarskim *качвам се В трамвая*), z drugiej zaś strony przyczynia się do tego postrzeganie konkretnej sytuacji nie jako ruchu, lecz jako umieszczenia, lokalizacji osoby (np. w tramwaju), zwłaszcza, że w języku bułgarskim w tym miejscu używa się czasownika innego niż *wsiąść*, a *wsiąść* kojarzy się Bułgarom z tym, że siedzę, jestem już zlokalizowany w danym miejscu.

Najczęściej używa się przyimka *w* zamiast *do* z czasownikami *wsiadać, włożyć, dodać* itp.:

**włożyłam parasol w walizkę*
włożyłam parasol do walizki
 **włożył talerz w piekarniku*
włożył talerz do piekarnika
 **dodał w zupie*
dodał do zupy

Przyimek na zamiast do

Błędy te spotyka się w wyrażeniach przyimkowych, w których jeden z rzeczowników oznacza substancję, a drugi określa charakter tej substancji:

**krem na twarz*
krem do twarzy
 **żel na higienę intymną*
żel do higieny intymnej

Błędy te mogą być wynikiem skojarzenia z innymi konstrukcjami typu *syrup na kaszel*, ale mogą być również skutkiem innych przyczyn. Na wyższych poziomach znajomości języka takie błędy są rzadkie. Podobna jest sytuacja z użyciem

Przyimek *dla* zamiast *do*

Z użyciem przyimka *dla* zamiast *do* sytuacja jest podobna do tej, z którą mamy do czynienia przy użyciu przyimka *na* zamiast *do*:

**krem dla rąk*

krem do rąk

**pasta dla zębów*

pasta do zębów

Zamiana przyimka *do* z przyimkiem *dla* też jest wynikiem interferencji, tylko że trochę bardziej skomplikowanej – w tym miejscu w języku bułgarskim występuje przyimek *за* (*крем за ръце* = *krem do rąk*), a najczęstszym odpowiednikiem tego przyimka w języku polskim jest przyimek *dla* (porównaj: *prezent dla mamy* – *подарък за мама*; *gry dla dzieci* – *игру за деца*; *wszystko dla kobiet* – *всичко за жените* itp.). Student „tłumaczy” *за* jako *dla* i tworzy wyrażenia typu *krem dla rąk*. Błędy tego rodzaju występują przede wszystkim w pracach studentów na poziomie A1–A2.

Wynikiem interferencji są też błędy typu:

**butelka od/ z wina*

butelka po winie

**wytłumaczcie mi z przykładami*

wytłumaczcie mi na przykładach

oraz wymienione już przykłady:

**24 godziny w dobie*

**mam od niego dziecko*

Prawidłowy wybór, ale nieprawidłowa rekcja przyimka

Błędy tego typu obserwuje się najczęściej przy użyciu przyimków rządzących dwoma lub trzema przypadkami. Trudno jest bułgarskim studentom opanować prawidłową rekcję przyimków, ponieważ nie zmagają się z podobnym problemem w swoim języku ojczystym. Najczęstszy błąd w tej grupie

to automatyczne stosowanie formy miejscownika po przyimkach *o*, *na*, chociaż w danym kontekście jedyną prawidłową formą jest forma biernika, np.:

tu chodź*ij* o z*arobku

*tu chodź*ij* o z*arobek**

idę na plaż*y

*idę na plaż*ę**

Przyimek *na* oznacza miejsce dziania się czegoś (wtedy łączy się z miejscownikiem) lub miejsce, ku któremu kieruje się czynność (wtedy łączy się z biernikiem). Teoretycznie student zna te zasady, ale w praktyce często o nich zapomina i przenosi przyzwyczajenia z własnego języka na grunt języka polskiego. W wyrażeniu *idę na plażę* dla bułgarskiego studenta liczy się przede wszystkim fakt, że idę do jakiegoś miejsca, że w końcu będę w pewnym miejscu (*na plaży*), czyli jest to spostrzegane jako lokalizacja, miejsce dziania się czegoś. Fakt, że się dopiero kieruję ku temu miejscu ustępuje na plan drugi, zwłaszcza, że w języku bułgarskim taka różnica nie jest istotna pod względem gramatycznym, użytkownik języka nie zastanawia się nad nią i to, że się nie zastanawia, nie powoduje żadnych konsekwencji w postaci błędów gramatycznych.

Można wytłumaczyć studentom, że jeżeli dochodzi do zmiany lokalizacji (dynamiczność), to używamy biernika, natomiast jeśli się lokalizacja nie zmienia (stacyzność) – miejscownika, ale to nie zawsze pomaga studentom, bo komplikują sytuację przykłady typu: *jadę na narty* (w znaczeniu ‘wyjazd na narty’), *jadę na nartach* (w znaczeniu ‘jazda na nartach’, uprawianie tej dyscypliny).

Można zasugerować również weryfikację przekładową: jeżeli odpowiednikiem polskiego *o* jest bułgarskie *za* (zobacz tabelę odpowiedników), to występuje wyrażenie *o* + miejscownik, jeżeli odpowiednikiem jest *na*, to: *o* + biernik, ale to też nie jest normą powszechną, ponieważ są wyjątki typu: *chodź*ij* o to*, a nie np. *o tym*.

Inny charakterystyczny błąd w tej grupie to użycie narzędnika zamiast biernika po przyimkach *nad*, *pod*, *między*, *za*, *przed* w konstrukcjach oznaczających ruch.

jadę nad morz*em

*jadę nad morz*e**

kot idz*ie* pod łó*z*ki*em (w znaczeniu ‘chowa się’, bo np. się boi)

*kot idz*ie* pod łó*z*ko*

Podstawy tych błędów są analogiczne do podstaw niepoprawnej rekcji przyimka.

Niepoprawne użycie/nieużycie przyimka

Błędy polegające na użyciu przyimka tam, gdzie jego występowanie jest sprzeczne z normą językową oraz na niepoprawnym nieużyciu przyimka są charakterystyczne dla niższych poziomów znajomości języka.

Najczęściej błędnie opuszcza się przyimki *po* (*po* + miejscownik), *w* (*w* + biernik) oraz *z* (*z* + narzędnik):

Ø / *po*

**wdowa pasterza*

wdowa po pasterzu

Ø / *w*

**grać szachy*

grać w szachy

**grać tenis*

grać w tenisa

Opuszczanie przyimka w tym wypadku jest wynikiem interferencji.

Ø / *z*

**idę do kina siostrą*

idę do kina z siostrą

Opuszczanie przyimka *z* jest rzadkie i powstaje pod wpływem przesadnego starania się (hiperpoprawności), by uniknąć nieprawidłowego użycia przyimka *z* + narzędnik, ponieważ jednym z najczęściej spotykanych błędów, zawłaszczca na początku uczenia się języka polskiego jest użycie przyimka *z* w wyrażeniach oznaczających narzędzia, środki wykonania czynności:

z / Ø

**piszę z ołówkiem*

piszę ołówkiem

**jadę z pociągiem*

jadę pociągiem

Interferencji tej bardzo trudno uniknąć, ponieważ są to wyrażenia często używane w języku ojczystym, mocno utrwalone w pamięci. Dlatego należy usilnie pracować nad zautomatyzowaniem użycia takich konstrukcji w języku polskim.

Błędy ortograficzne

Błędy ortograficzne związane z pisownią przyimków są rzadkie. Sporadycznie spotyka się w pracach studenckich rozdzielne pisanie przyimków złożonych. Najczęstszym błędem tego typu jest rozdzielna pisownia **na przeciw* zamiast łącznej *naprzeciw*.

Późniejsze poprawne pisanie łączne jest skutkiem tego, że studenci zaczynają stosować przyimki złożone dopiero na stosunkowo wyższym poziomie znajomości języka, kiedy mają już szerszą wiedzę i lepiej operują językiem. Do poprawnej pisowni polskich przyimków złożonych przyczynia się też analogiczna ortografia odpowiednich przyimków bułgarskich:

spod < -z + *pod* (pisownia łączna)

uznod < -uz + *nod* (pisownia łączna).

Drugim częstym błędem w ortografii przyimków jest pisanie *ot* zamiast *od*, co jest wynikiem interferencji międzyjęzykowej, ponieważ w języku bułgarskim przyimek ten ma taką właśnie pisownię: *om* (*ot*). To stosunkowo nietypowy błąd, najczęstszy na poziomie A1.

Przedstawione typy błędów pokazują podstawowe trudności w opanowaniu właściwego stosowania przyimków. Niepoprawności tego typu najczęściej nie powodują zakłóceń w komunikacji językowej, ale uchylbiają i zniekształcają mowę studentów. Dobra znajomość tych problemów i analiza popełnianych błędów pozwalają na opracowanie świadomej strategii nauczania języka, ułatwiającej pokonanie napotykanych przez studentów trudności.

Literatura

- Bugajski M., 2006, *Język w komunikowaniu*, Warszawa: PWN.
 Cegiela A., Markowski A., 1982, *Z polszczyzną za pan brat*, Warszawa: Iskry.
 Dąbrowska A., Dobesz U., Pasicka M., 2010, *Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego jako obcego na Wschodzie*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.
 Markowski A., 1999, *Nowy słownik poprawnej polszczyzny*, Warszawa: PWN.

[Stanka Bonova Doichinova]

Some Mistakes in the Use of Polish Prepositions

The article describes some main problems that Bulgarian students meet during their study of Polish language. The main mistakes in usage of Polish prepositions are grouped in several

typological categories and the possible reasons for those mistakes are briefly described. The article is based on a corpus of mistakes made by students that study Polish at the University of Veliko Turnovo. The analysis allows to classify the main difficulties in acquiring Polish prepositions and to build conscious strategy that allows avoiding them in the process of teaching Polish language.

Key words: Bulgarian Polish studies, Polish as a foreign language, teaching, mistakes in use, Polish prepositions, Slavic languages